

Ivana KUNDA*

UDK: 341.645(4-672 EU)
347.9 (4-672 EU)
str. 55-67.
pregledni naučni rad

MEĐUNARODNO PRISILNI PROPISI PREMA EUROPSKOM SUDU PRAVDE: C-381/98 INGMAR GB LTD PROTIV EATON LEONARD TECHNOLOGIES INC.

*U slučaju Ingmar GB Ltd protiv Eaton Leonard Technologies Inc. (C-381/98) Europski sud pravde (u daljnjem tekstu: Europski sud) dana 9. studenog 2000. godine donio je odluku u kojoj je iznio svoje viđenje odnosa između dvaju pravnih načela. S jedne strane, radi se o načelu autonomije volje ugovornih stranaka prilikom izbora mjerodavnog prava – načelu međunarodnog privatnog prava. Tome se suprotstavlja, s druge strane, načelo obvezujuće snage prisilnih pravila koja čine dio **acquis communautaire-a** – načelo prava Europske zajednice. Ovaj vrlo složeni problem, kao i način na koji mu je Europski sud pristupio u ovom slučaju, potakao je mnoge autore na iznošenje i vlastita stava o tom pitanju.¹*

* Asistent, Pravni fakultet u Rijeci, Katedra za međunarodno privatno pravo.

* Ovo je neznatno izmijenjeni i osvježeni komentar koji je izvorno objavljen u hrvatskom mjesečniku *Pravo i porezi*, sv. 5, 2005.

¹ Vidi, primjerice, Erauw, Johan, "Observations about Mandatory Rules Imposed on Transatlantic Commercial Relationships", *Huston Journal of International Law*, god. 26, sv. 2, 2004., str. 263-286; Jäntherä-Jareborg, Maarit, When are harmonized community rules internationally mandatory? Reflexions concerning the decision of the EC-Court in *Ingmar GB Ltd. v. Eaton Leonard Technologies Inc.* ("När är harmoniserade gemenskapsregler

1. ČINJENICE SLUČAJA

Ingmar GB Ltd (u daljnjem tekstu: Ingmar), trgovačko društvo sa sjedištem u Ujedinjenom Kraljevstvu, 1989. godine zaključilo je ugovor o trgovačkom zastupanju s Eaton Leonard Technologies Inc. (u daljnjem tekstu: Eaton), trgovačkim društvom sa sjedištem u Kaliforniji. Prema tom ugovoru Ingmar je djelovao kao trgovački zastupnik Eatona u Ujedinjenom Kraljevstvu Velike Britanije i Sjeverne Irske te u Irskoj. Jedna od odredbi toga ugovora predviđala je da je za ugovor mjerodavno pravo Kalifornije.

Nakon što je ugovor raskinut 1996. godine, Ingmar je pokrenuo postupak pred prvostupanijskim sudom u Ujedinjenom Kraljevstvu (*High Court of Justice of England and Wales, Queen's Bench Division*) sa zahtjevom da se, između ostalog, Eatonu naloži isplata naknade za štetu pretrpljenu uslijed raskida ugovora. Taj zahtjev Ingmar je temeljio na Pravilima o trgovačkim zastupnicima (Smjernica Vijeća) iz 1993. godine (u daljnjem tekstu: Pravila)² kojima je u englesko pravo implementirana Smjernica Vijeća 86/653/EEZ od 18. prosinca 1986. godine o usklađivanju prava država članica u svezi samostalnih trgovačkih zastupnika (u daljnjem tekstu: Smjernica 86/653/EEZ).³ U svojoj odluci od 23. listopada 1997. godine prvostupanijski sud odbio je takav zahtjev držeći kako se Pravila ne primjenjuju s obzirom da je ugovor izričito podređen pravu Kalifornije. Protiv te odluke Ingmar je izjavio žalbu drugostupanijskom sudu (*Court of Appeal of England and Wales, Civil Division*), koji je zastao s postupanjem i Europskom sudu uputio pitanje radi prethodne odluke.⁴

internationellt tvingande? Reflexioner föranledda av målet Ingmar GB Ltd. och Eaton Leonard Technologies Inc."), *Europarättslig Tidskrift*, 2001., str. 403-412; Verhagen, H. L. E., "The Tension between Party Autonomy and European Union Law: Some Observations on *Ingmar GB Ltd v Eaton Leonard Technologies Inc*", *International and Comparative Law Quarterly*, god. 51, 2002., str. 135-154; i druge radove citirane *infra*.

² *Commercial Agents (Council Directive) Regulations* 1993. Ova Pravila uređuju prava i obveze između trgovačkih zastupnika i njihovih nalogodavatelja (pravila 3.-5.), naknadu (pravila 6.-12.), te sklapanje i prestanak ugovora o zastupanju (pravila 13.-16.). Također sadrže i odredbe o obeštećenju i naknadi na koju trgovački zastupnik ima pravo po prestanku ugovora o trgovačkom zastupanju (pravila 17.-19.), te odredbe o valjanosti ugovornih uglavaka kojima se ograničava trgovina (pravilo 20.). Cjeloviti tekst ovih Pravila na engleskom jeziku dostupan na <http://www.hmso.gov.uk/si/si1993/Uksi_19933053_en_1.htm> (posljednji posjet 23.8.2006).

³ OJ L382, 31. prosinca 1986., str. 17, OJ L189, 20. srpnja 1988., str. 28 (*Corrigendum*).

⁴ Sukladno članku 234. Ugovora o EZ sudovi država članica mogu, a iznimno i moraju, uputiti pitanje Europskom sudu pravde radi prethodne odluke, a koje se može odnositi na

2. PITANJE PRED EUROPSKIM SUDOM PRAVDE

Pitanje radi prethodne odluke, koje je Europskom sudu pravde postavio nacionalni sud u Engleskoj, odnosilo se na interpretaciju Smjernice 86/653/EEZ i glasilo je:

"Prema engleskom pravu, učinak se priznaje mjerodavnom pravu koje su stranke odabrale, izuzev ukoliko postoje razlozi javnog poretka [...] da se tako ne postupi. U takvim okolnostima, jesu li odredbe Smjernice, na način kako su implementirane u pravima država članica, a posebice odredbe koje se tiču plaćanja naknade zastupnicima nakon prestanka ugovora o zastupanju, primjenjive kada:

- a) nalogodavatelj imenuje isključivog zastupnika u Ujedinjenom Kraljevstvu i Republici Irskoj za prodaju njegovih proizvoda na tom području; i
- b) u dijelu u kojem se odnosi na prodaju proizvoda u Ujedinjenom Kraljevstvu, zastupnik svoju djelatnost obavlja na području Ujedinjenog Kraljevstva; i
- c) nalogodavatelj je trgovačko društvo osnovano u državi koja nije država članica Europske unije, točnije u Državi Kaliforniji, SAD, i tamo ima svoj nastan; i
- d) izričito je ugovoreno da je mjerodavno pravo za ugovor među strankama pravo Države Kalifornije, SAD?"

tumačenje i valjanost prava Zajednice. Člankom 68. stavkom 1. Ugovora o EZ to je pravo ograničeno kada su u pitanju viza, azil, migracijska politika te pravosudna suradnja u građanskim i trgovačkim stvarima (Glava IV. Trećeg dijela Ugovora o EZ) sljedećim uvjetom: kada se pojavi pitanje o tumačenju ove Glave ili o valjanosti ili tumačenju akata tijela Zajednice temeljenih na ovoj Glavi u postupku koji se vodi pred sudom ili tribunalom države članice protiv čije odluke nema pravnog lijeka prema nacionalnom pravu, taj sud ili tribunal mora, ako smatra da je odluka o tom pitanju nužna kako bi mu omogućila donošenje presude, zahtijevati od Suda pravde donošenje odluke o tom pitanju. Takvom odlukom Europski sud pravde ne odlučuje o meritumu spora već rješava apstraktno pravno pitanje. Općenito o postupcima za donošenje odluke o prethodnom pitanju vidi, Anderson, David W.K./Demetriou, Marie, *References to the European Court*, Drugo izdanje, Sweet & Maxwell, 2002.; Herdegen, Matthias, *Europsko pravo*, Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci, Rijeka, 2002., str. 144-149; Lasok, K.P.E./Millet, Timothy/uz pomoć Howard, Anneli, *Judicial Control in the EU: Procedures and Principles*, Richmond, Richmond (UK), 2004., str. 155-183.

Europski sud je, dakle, trebao razriješiti dvojbu moraju li se ili ne članci 17. i 18. Smjernice 86/653/EEZ⁵ primijeniti u slučaju kada trgovački zastupnik svoju djelatnost obavlja na području države članice, mada se nastan nalogo-davatelja nalazi u državi nečlanici i mada odredba ugovora o trgovačkom zastupanju predviđa da je za ugovor mjerodavno pravo iste države nečlanice. Europski sud je odgovorio pozitivno.⁶

3. ODLUKA I OBRAZLOŽENJE EUROPSKOG SUDA

Prethodno obrazloženju zauzetog stava, Europski sud naveo je kako se sve stranke glavnog postupka slažu da je sloboda stranaka izabrati pravni sustav koji će biti mjerodavan za njihove ugovorne odnose osnovno načelo međunarodnog privatnog prava te da se ta sloboda može ograničiti jedino djelovanjem pravila koja su prisilna u tolikoj mjeri da se primjenjuju bez obzira na inače mjerodavno pravo. Ta su pravila u pravnoj literaturi poznata kao međunarodno prisilna pravila (*internationallly mandatory rules, règles d'application necessaire, règles d'application immédiate, Eingriffsnormen*).⁷ Europski sud je pritom istakao kako se navodi stranaka razilaze prilikom definiran-

⁵ Člancima 17. i 18. Smjernice 86/653/EEZ definiraju se okolnosti u kojima trgovački zastupnik, nakon prestanka ugovora o trgovačkom zastupanju, ima pravo zahtijevati naknadu štete (*indemnity* ili *compensation*) koju je pretrpio kao posljedicu prestanka tog ugovornog odnosa. "Indemnity" model je stvoren po uzoru na njemačko pravo, dok je "compensation" model zasnovan na francuskom pravu. *Report On The Application Of Article 17 Of Council Directive On The Co-Ordination Of The Laws Of The Member States Relating To Self-Employed Commercial Agents* (86/653/EEC), COM (96) 364, 23. srpnja 1996., str. 1, dostupno na <http://europa.eu.int/comm/internal_market/qualifications/docs/agents/com-1996-364-en.pdf> (posljednji posjet 23.8.2006).

⁶ Točka 26. presude.

⁷ Nazivlje "međunarodno prisilna pravila" koristi, primjerice, Sikirić, Hrvoje, *Ugovor o trgovačkom zastupanju u poredbenom trgovačkom i poredbenom međunarodnom privatnom pravu*, Doktorska disertacija, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 1994., str. 327. Pojedini hrvatski autori koriste i druge termine. "Zaštitni prisilni propisi" ili "zaštitni prisilni propisi neposredne primjene" vidi, Klasiček, Damir, "Primjena stranog prava", *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, god. 51, sv. 3-4, 2001., str. 535-555; *Id.*, "Primjena stranog prava – kada i kako?", *Pravo u gospodarstvu*, Vol. 39, 2001., str. 231-233. Naziv "pravila neposredne primjene" vidi, Sajko, Krešimir, *Međunarodno privatno pravo*, četvrto izdanje, Narodne novine, Zagreb, 2005., str. 9 i 273; Sikirić, Hrvoje, "Prisilni propisi, pravila neposredne primjene i mjerodavno materijalno pravo u međunarodnoj arbitraži", *Pravo u gospodarstvu*, god. 38, sv. 1, 1999, str. 83-110; Šarčević, Petar, "Prisilni propisi i primjena mjerodavnog prava s posebnim osvrtom na ograničenje autonomije stranaka", u: *Izvođenje investicijskih radova*, Informator, Zagreb, 1987., str. 113-132, posebno 124.

ja uvjeta koje neko pravno pravilo mora ispunjavati da bi bilo međunarodno prisilno pravilo, odnosno, riječima Europskog suda, "prisilno pravilo za svrhe međunarodnog privatnog prava".⁸ Prema navodima Eatona, takva prisilna pravila postoje samo iznimno, a u konkretnom slučaju ne postoji razlog za primjenu Smjernice 86/653/EEZ na stranke koje imaju nastan izvan Europske unije jer ta Smjernica ima svrhu usklađivanja nacionalnih prava država članica. S druge strane, Ingmar, Vlada Ujedinjenog Kraljevstva i Komisija navode kako je polje primjene *rationae territorii* odnosno Smjernice pitanje koje se odnosi na pravo Zajednice te kako ciljevi koje ta Smjernica promiče zahtijevaju njezinu primjenu na sve trgovačke zastupnike s nastanom u državi članici, bez obzira na državnu pripadnost ili mjesto poslovnog nastana njihovih nalogodavatelja.⁹ Njemačka Vlada iznijela je stajalište da je, u slučaju nepostojanja izričite odredbe o teritorijalnom polju primjene u samoj Smjernici 86/653/EEZ, na sudu države članice pred kojim je pokrenut postupak radi naknade štete ispitati jesu li relevantna nacionalna pravna pravila "prisilna za svrhe međunarodnog privatnog prava".¹⁰

Prelazeći na obrazloženje svoje odluke, Europski sud pozvao se na raniji slučaj *Bellone protiv Yokohama*¹¹ gdje je utvrdio da je odnosna Smjernica stvorena kako bi pružila zaštitu samostalnim trgovačkim zastupnicima. Potom je isto utvrdio i glede svrhe odredaba članaka 17., 18. i 19. Smjernice 86/653/EEZ dodajući kako je režim uspostavljen tim odredbama prisilne naravi. Naime, članak 17. zahtijeva od država članica da osiguraju mehanizam za ostvarivanje novčane naknade trgovačkih zastupnika nakon prestanka ugovora, odnosno omogućava državama članicama prilikom implementacije Smjernice 86/653/EEZ izbor između dva modela: jednog temeljenog na njemačkom pravu i/ili drugog inspiriranog francuskim pravom.¹² Nasuprot tome, istim odredbama detaljno su propisane metode izračunavanja iznosa naknade u pogledu čega države članice ne raspolažu diskrecijom već ih trebaju implementirati na jedinstven način.¹³ Iz toga Europski sud izvodi zaključak o pri-

⁸ Točke 15. i 16. presude.

⁹ Točke 17. i 18. presude.

¹⁰ Točka 19. presude.

¹¹ C-215/97, [1998] ECR I-2191.

¹² Vidi, *supra* bilj. 5. U literaturi se navodi kako je ovaj široki manevarski prostor koji je državama članicama omogućila Smjernica 86/653/EEZ rezultirao različitošću rješenja koja postoje u nacionalnim zakonodavstvima. Vidi, Idot, Laurence, "Cour de justice des Communautés européennes. – 9 novembre 2000.", *Revue critique de droit international privé*, god. 90, sv. 1, 2001., (str. 107-120), str. 114.

¹³ Točke 20. i 21. presude.

silnoj naravi tih odredaba i utvrđuje da je ona dodatno potvrđena time što, sukladno članku 19. Smjernice 86/653/EEZ, stranke ne mogu otkloniti primjenu članaka 17. i 18. iste Smjernice na štetu trgovačkog zastupnika, a prije isteka ugovora o trgovačkom zastupanju.¹⁴

U nastavku obrazloženja Europski sud pozornost usmjerava ka preambuli Smjernice 86/653/EEZ, gdje se navodi kako je svrha propisanih mjera usklađivanja nacionalnih prava, između ostalog, i otklanjanje ograničenja za obavljanje djelatnosti trgovačkih zastupnika kako bi se stvorili jednoobrazni uvjeti tržišne utakmice unutar Zajednice i povećala sigurnost trgovačkih transakcija. Drugim riječima, svrha je režima ustanovljenog člancima 17. do 19. Smjernice 86/653/EEZ zaštititi slobodu osnivanja, temeljnu gospodarsku slobodu koju jamči Ugovor o EZ,¹⁵ kao i odvijanje nesmetanog tržišnog natjecanja unutar jedinstvenog tržišta. Ukoliko se žele ostvariti ovi ciljevi postavljeni samim Ugovorom o EZ, kako stoji u obrazloženju odluke Europskog suda, potrebno je poštovati spomenute odredbe Smjernice 86/653/EEZ na cijelom području Europske zajednice.¹⁶

Europski sud zaključuje kako je za pravni poredak Zajednice ključno onemogućiti nalogodavatelju, čiji je nastan u drugoj državi članici i čiji zastupnik svoju djelatnost provodi unutar Zajednice, izbjegavanje primjene članaka 17. i 18. Smjernice 86/653/EEZ jednostavnim sredstvom kao što je to ugovorni uglavak o izboru mjerodavnog prava.¹⁷

Ovakvo obrazloženje u znatnoj mjeri koincidira s Rimskom konvencijom o pravu mjerodavnom za ugovorne odnose.¹⁸ Naime, stajalište je Europskog

¹⁴ Točka 22. presude.

¹⁵ Općenito o slobodi osnivanja, koja je regulirana člancima 43. do 48. Ugovora o EZ, vidi, Craig, Paul, De Búrca, Gráinne, *EU Law, Text, Cases and Materials*, Drugo izdanje, Oxford University Press, Oxford, 1998., str. 727-762.

¹⁶ Točka 23. i 24. presude.

¹⁷ Točka 25. presude.

¹⁸ Pročišćeni tekst objavljen je u OJ C27, 26. siječnja 1998., str. 34. O Rimskoj konvenciji općenito, vidi, Plender, Richard/Wilderspin, Michael, *The European Contracts Convention, The Rome Convention on the Choice of Law for Contracts*, drugo izdanje, Sweet & Maxwell, London, 2001.; Kaye, Peter, *The New Private International Law of Contract of the European Community*, Dartmouth, Aldershot/Brookfield USA/Hong Kong/Singapore/Sydney, 1993.; Kassis, Antoine, *Le nouveau droit européen des contrats internationaux*, Librairie Général de Droit et de Jurisprudence, Paris, 1993.; Ballarino, Tito (ur.), *La Convenzione di Roma sulla legge applicabile alle obbligazioni contrattuali - II. Limiti di applicazione. Lectio notariorum*, Atti del Convegno di studi tenuto a Treviso nei giorni 27-28 Novembre 1992, Dott. A. Guiffè Editore, Milano,

suda da se ugovornim strankama u načelu priznaje izbor mjerodavnog prava, međutim određena prisilna pravila (međunarodno prisilna pravila) moraju se primijeniti neovisno o tako izabranom pravu. Upravo je to pristup koji je usvojila i Rimska konvencija: članak 3. priznaje strankama mogućnost izbora mjerodavnog prava, dok članak 7. pridaje učinak međunarodno prisilnim pravilima.¹⁹ To je još jasnije vidljivo uspoređi li se odredba članka 7. stavka 1. Rimske konvencije s dijelom obrazloženja Europskog suda gdje se izričito navodi:

"Svrha kojoj služe spomenute odredbe zahtijeva njihovu primjenu kada je situacija usko povezana sa Zajednicom, posebice kada trgovački zastupnik svoju djelatnost obavlja na području države članice, bez obzira na pravo kojem su stranke namjeravale podvrgnuti ugovor."²⁰

Jasno se ovdje uočava jezična bliskost sa spomenutom odredbom Rimske konvencije. U oba slučaja zamjetno je da se kao uvjet za primjenu određenog međunarodno prisilnog pravila navodi postojanje "uske povezanosti" u ovoj odluci, odnosno "bliske veze" u Rimskoj konvenciji.²¹ Drugi kriterij je procjena "svrhe", odnosno "prirode i svrhe" kojoj služi određeno prisilno pravilo kako bi se utvrdilo radi li se o prisilnim pravilima koja djeluju kao takva samo u okviru domaćeg poretka ili pak o međunarodno prisilnim pravilima koja su primjenjiva neovisno o inače mjerodavnom pravu.

1994.; Sacerdoti, Giorgio, *La Convenzione di Roma sul diritto applicabile ai contratti internazionali*, Giuffrè Editore, Milano, 1994.

¹⁹ Prva rečenica članka 3. Rimske konvencije glasi:

"Za ugovor je mjerodavno pravo koje stranke izaberu."

Članak 7. Rimske konvencije glasi:

"1. Pri primjeni prava određene države temeljem ove Konvencije, može se dati učinak prisilnim pravilima druge države s kojom situacija ima blisku vezu, ako i u mjeri u kojoj, se prema pravu te druge države, ta pravila moraju primijeniti bez obzira na pravo mjerodavno za ugovor. Prilikom razmatranja dati ili ne učinak tim prisilnim pravilima, obratit će se pozornost na njihovu prirodu i svrhu te na posljedice njihove primjene ili neprimjene.

2. Ovom Konvencijom ne ograničava se primjena pravnih pravila države suda u situaciji u kojoj su ona prisilna bez obzira na pravo koje je inače mjerodavno za ugovor".

Prijevod Rimske konvencije na srpski jezik objavljen je u *Reviji za evropsko pravo*, sv. 2-3, 2000., str. 119.

²⁰ Točka 25. presude.

²¹ Takav uvjet postavlja i Haška konvencija o pravu mjerodavnom za zastupanje iz 1978. godine. Naime, u članku 16. predviđa: "Pri primjeni ove Konvencije, učinak se može dati prisilnim pravilima bilo koje države s kojom situacija ima značajnu vezu, ako i u mjeri u kojoj se, prema pravu te države, ta pravila moraju primijeniti bez obzira na pravo koje je određeno njezinim kolizijskim pravilima".

4. MIŠLJENJE NEZAVISNOG ODVJETNIKA LÉGEREA

Pored gore navedenog obrazloženja Europskog suda, i mišljenje nezavisnog odvjetnika P. Légera²² u istom predmetu potvrđuje tezu da je pri rješavanju slučaja o kojem je ovdje riječ, Rimska konvencija poslužila kao dodatna inspiracija. Nezavisni odvjetnik Léger u svom elaboriranom mišljenju navodi kako se ne može pozivati na Rimsku konvenciju kao izvor pozitivnog prava, no da će se na nju pozivati gdje je ona korisna nadopuna za tumačenje Smjernice 86/653/EEZ, ali "isključivo radi usmjerenja" ("*purely for guidance*").²³ Tako se na Rimsku konvenciju poziva u okviru rasprave o tome na koji način načelo autonomije izbora mjerodavnog prava koje se njome jamči, u određenim situacijama negira učinke ujednačavanja nacionalnih prava u Zajednici te se stoga mora ograničiti.²⁴ Svjestan važnosti autonomije volje ugovornih stranaka pri izboru mjerodavnog prava, nezavisni odvjetnik Léger ističe kako potreba za učinkovitim ujednačavanjem prava u Zajednici "*ne smije, međutim, dovesti do automatske osude svake namjere za derogiranjem običnih pravnih pravila koja su primjenjiva u Zajednici*".²⁵ Drugim riječima, spomenuto ograničenje autonomije volje stranaka može djelovati samo iznimno, a kao kriterij za procjenu "valjanosti derogirajuće ugovorne odredbe" nezavisni odvjetnik Léger predlaže "prisilnu snagu norme koju se želi nadomjestiti" s time da se stupanj prisilnosti derogiranog pravila mora utvrditi sukladno "*njegovom tekstu i općoj sorsi Smjernice*".²⁶ Primijenivši, dakle, jezično i teleološko tumačenje, nezavisni odvjetnik Léger zaključuje kako članak 19. Smjernice 86/653/EEZ valja razumjeti kao prepreku koja onemogućava strankama, prije prestanka ugovora o trgovačkom zastupanju, otkloniti primjenu članaka 17. i 18. Smjernice 86/653/EEZ u korist pravila koja su manje povoljna za trgovačkog zastupnika.²⁷

Čini se da nezavisni odvjetnik Léger, u citiranom mišljenju, pokušava uspostaviti ravnotežu između dvaju oprečnih pravnih načela: autonomije volje

²² Nezavisni odvjetnik (engl. *Advocate General*) ima ulogu pomagača pri Europskom sudu pravde, kako je to utvrđeno člankom 222. Ugovora o EZ. Ukupno je osam nezavisnih odvjetnika, a njihova je obveza djelovati u potpunosti nepristrano i neovisno, kako bi pred sudom pripremili obrazloženi podnesak u određenom predmetu koji, sukladno Statutu Europskog suda pravde, zahtijeva njihovo uključivanje u postupak.

²³ Točka 64. mišljenja.

²⁴ Izričito se Rimska konvencija spominje u točki 72. mišljenja.

²⁵ Točka 71. mišljenja (kurziv kao u izvorniku na engleskom jeziku).

²⁶ Točka 73. mišljenja (kurziv kao u izvorniku na engleskom jeziku).

²⁷ Točka 74. *et seq.* mišljenja.

ugovornih stranaka izabrati mjerodavno pravo te načela obvezne primjene ujednačenog prava Zajednice. Prije svega on navodi kako, sukladno Rimskoj konvenciji, princip autonomije volje stranaka u ugovornim odnosima s međunarodnim obilježjem ima prvenstvo pred ostalim poveznicama za određivanje mjerodavnog prava te dodaje kako bi taj princip bio ugrožen ukoliko bi se dozvolilo da proces ujednačavanja prava koji provodi Zajednica "rutinski prevlada".²⁸ Istovremeno ističe da prilikom tumačenja Smjernice 86/653/EEZ o kojoj je ovdje riječ treba razlikovati dvije vrste pravnih pravila: prvo, pravila koje prati pravo njihova derogiranja, te drugo, "*pravila prisilne prirode*" koja valja prepoznati u svakom posebnom slučaju.²⁹ Dok su prva primjenjiva podredno drugačijem sporazumu stranaka i prisilnim nacionalnim pravilima, potonja pravila jasno određuju kako ih stranke ne mogu derogirati sporazumom.³⁰ Pritom je nezavisni odvjetnik ovu kategorizaciju označio ekvivalentnom onoj koja je predviđena odredbom članka 7. stavka 2. Rimske konvencije.³¹ Ovdje međutim valja napomenuti kako obje odredbe članka 7. Rimske konvencije, i ona u stavku 1. i ona u stavku 2., predviđaju primjenu međunarodno prisilnih propisa bez obzira na inače mjerodavno pravo, samo što je pravni poredak kojem pripadaju različit. To je šire određenje od onoga koje iznosi nezavisni odvjetnik Légere jer uključuje kako pravo temeljem subjektivne poveznice (autonomija volje stranaka), tako i pravo koje je mjerodavno na temelju objektivnih poveznica (primjenjivih u slučajevima kada stranke nisu izabrale mjerodavno pravo).

Nezavisni odvjetnik Légere zaključuje kako članak 19. Smjernice 86/653/EEZ pripada kategoriji "*pravila prisilne prirode*", što jasno proizlazi iz zabrane koja je propisana glede derogiranja članaka 17. i 18.³² Štoviše, prema nezavisnom odvjetniku Légereu, članak 19. Smjernice 86/653/EEZ nalaže primjenu prisilnih pravila bez obzira na bilo kakav stranački izbor koji od toga odstupa, čak i kada je taj izbor, kao što je to slučaj u ovom konkretnom sporu, povezan s odabirom prava države nečlanice.³³

Prethodno iznošenju gornjih argumenata koji se odnose na problematiku međunarodnog privatnog prava, nezavisni odvjetnik Légere promatrao je pitanje postavljeno Europskom sudu i s aspekta teritorijalnog polja primjene

²⁸ Točka 72. mišljenja.

²⁹ Točke 82. i 86. mišljenja (kurziv kao u izvorniku na engleskom jeziku).

³⁰ *Loc. cit.*

³¹ Točka 88. mišljenja.

³² Točka 87. mišljenja.

³³ Točka 90. mišljenja.

Smjernice 86/653/EEZ. U tom smislu pozvao se na članak 299. Ugovora o EZ-u, koji regulira pitanje primjene pravnih akata Europske zajednice. Na temelju te odredbe izvlači zaključak kako se pojedini propisi Europske zajednice trebaju primijeniti ukoliko postoje određene dodirne točke s teritorijem neke od država članica, kao što je to u ovom slučaju nastan pravnog subjekta i obavljanje poslovne djelatnosti.³⁴ Nezavisni odvjetnik Léger posebno ističe relevantnost pravila kojima se regulira tržišno natjecanje propisanim u članku 81. Ugovora o EZ-u, s obzirom da su primjenjiva prema kriteriju nedozvoljenih učinaka koje subjekti svojim djelovanjem proizvode na jedinstvenom tržištu, bez obzira što im je poslovni nastan izvan Europske unije.³⁵ Pritom je povukao paralelu između svrha koje se ostvaruju tom odredbom i onih kojima služi Smjernica 86/653/EEZ, nalazeći da se obje svrhe svode na uspostavu ravnopravne tržišne utakmice.³⁶ Slijedom toga, zaključio je nezavisni odvjetnik Léger, Smjernicu 86/653/EEZ valja tumačiti na način da je, primjenom načela teritorijalnosti, ista mjerodavna za ugovor o trgovačkom zastupanju bilo u slučaju kada trgovački zastupnik ima nastan u nekoj od država članica, bilo kada tamo obavlja svoju djelatnost.³⁷

5. ZAKLJUČAK

U mišljenju nezavisnog odvjetnika Légera, podcrtava se nužnost primjene Smjernice 86/653/EEZ radi ostvarenja ciljeva zaštite trgovačkog zastupnika i ravnopravnog tržišnog natjecanja, te se zaključuje kako je njihova težina dovoljna da istisne autonomiju volje stranaka glede izbora mjerodavnog prava. Međutim, postavlja se pitanje nije li pretjerano tvrditi da je zaštita samostalnih trgovačkih zastupnika, putem prisilnih pravila koja im jamče pravo na naknadu i nakon prestanka ugovora o trgovačkom zastupanju, od presudne važnosti za nesmetano odvijanje tržišne utakmice.³⁸ Naime, obilježje međunarodnog prisilnog pravila priznaje se pravnim pravilima u izuzetno rijetkim slučajevima. Isto vrijedi i za pravila koja čine dio *acquis communautaire*-a. Dakle, nije svako spominjanje interesa Europske unije *per se*

³⁴ Točka 24.-26. mišljenja.

³⁵ Europski sud pravde, spojeni slučajevi C-89/85, C-104/85, C-114/85, C-116/85, C-117/85 i C-125/85-C-129/85 *Åhlström i drugi protiv Komisije* [1988] ECR 5193.

³⁶ Točka 34. mišljenja.

³⁷ Točka 55. mišljenja.

³⁸ Kruger, Thalia, "Ingmar GB Ltd. v. Eaton Leonard Technologies Inc.", *The Columbia Journal of European Law*, god. 8, sv. 1, 2002, str. 85-91, str. 90.

dovoljno da bi određeno prisilno pravilo dobilo i atribut međunarodno prisilnog pravila. Veći broj kritika koji je upućen odluci Europskog suda i mišljenju nezavisnog odvjetnika Légera u ovom slučaju navodi upravo to kao ključnu pogrešku u ovom konkretnom slučaju. Čini se da nije ispravan zaključak kako su interesi Europske unije koje štite članci 17. i 18. Smjernice 86/653/EEZ u tolikoj mjeri vitalni da pred njima autonomija volje stranaka mora ustuknuti.³⁹ Drugim riječima, dvojbeno je stoji li tvrdnja da je jedinstveno tržište uistinu ugroženo određenim stupnjem različitosti koja nastaje fleksibilnijim pristupom u pravnim odnosima s međunarodnim obilježjem koji prelaze granice Europske unije.⁴⁰ Povrh svega, imamo li na umu da je cjelovito sekundarno pravo Zajednice zapravo temeljeno na ciljevima koji su zadani u Ugovoru o EZ, tada postaje jasno kako pozivanje na zaštitu tržišnog natjecanja i temeljnih gospodarskih sloboda, koji su navedeni u preambuli Smjernice 86/653/EEZ, ne može biti dostatno za kvalifikaciju nekog pravila međunarodno prisilnim. U suprotnom, suočili bismo se s rizikom približavanja svih pravnih pravila Zajednice kategoriji međunarodno prisilnih pravila. Bez sumnje, takav pristup bio bi neprimjeren.⁴¹ No to ujedno ne znači da nema izgleda da bi isti pristup mogao biti prihvaćen u okviru novih propisa Zajednice, jer mišljenja smo kako je odredba članka 3. stavka 5. Prijedloga Uredbe o pravu mjerodanom za ugovorne odnose (Rimske I uredbe)⁴² upravo na tom tragu. Naime, njome se predviđa da su sva prisilna pravila Zajednice izravno primjenjiva bez obzira na to što je pravo dražave nečlanice mjerodavno za ugovor temeljem izbora stranaka.⁴³

Zanimljivo je, nakraju, napomenuti kako je gotovo u isto vrijeme kada je Europski sud donosio presudu u slučaju *Ingmar GB Ltd protiv Eaton Leonard*

³⁹ Verhagen, *op. cit.*, str. 148. Ovaj autor iznosi zaključak kako je utjecaj koji ova prisilna pravila imaju na interese Europske unije, kao što su to sloboda osnivanja ili ravnopravna tržišna utakmica, previše neizravni i premalo snažni da bi opravdavali njihovo zadiranje u pravo koje su stranke odabrale. *Ibid.*, str. 151.

⁴⁰ Vidi, Erauw, *op. cit.*, str. 277.

⁴¹ Pataut, Étienne, "Lois de police et ordre juridique communautaire", u: Fuchs, Angelica/Muir Watt, Horatia/Pataut, Étienne (ur.), *Les conflits de lois et le système juridique communautaire*, Édition Dalloz, Paris, 2004, (str. 117-143), str.121.

⁴² [2005] COM(2005) 650 final, 2005/0261 (COD), Brussels 15.12.2005.

⁴³ Vidi detaljnije o utjecaju odluka Europskog suda pravde na nove odredbe Prijedloga Rimske I uredbe te o njihovom tumačenju, Kunda, Ivana, *Internationally Mandatory Rules of a Third Country in the European Contract Conflict of Laws*, Pravni fakultet u Rijeci, Rijeka (očekivano izdanje 2006), posebno poglavlja 4.1.4. i 4.3.2.

Technologies Inc., francuski Kasacijski sud odlučivao u sličnom predmetu.⁴⁴ U tom slučaju trgovačko društvo Alfin Inc., iz Sjedinjenih američkih država, sklopilo je ugovor s francuskim trgovačkim društvom Allium, o isključivom zastupanju njegovih proizvoda na cijelom području europskog teritorija i u Izraelu. Ugovor je izričito predviđao mjerodavnost prava savezne države New York. Nakon što je ugovor bio raskinut od strane pravnog slijednika nalogodavatelja, Inter Parfums, francuski zastupnik postavio je zahtjev za posebnom naknadom ili za odvajanjem skupine kijenata koje je pribavio zastupnik, a koja su prava predviđena francuskim pravom kao rezultat implementacije Smjernice 86/653/EEZ. Donoseći odluku 12. rujna 1997. godine, prvostupanjski sud u Parizu (*Cour d'appel*) odbio je zastupnikov tužbeni zahtjev pozivajući se na poštivanje očekivanja stranaka koja proizlaze iz njihova ugovora. Povodom pravnog lijeka spor se našao pred francuskim Kasacijskim sudom koji je odbio primijeniti, na temelju članka 7. Rimske konvencije, francuske odredbe kojima su implementirani članci 17. i 18. Smjernice 86/653/EEZ, te je primijenio *lex voluntatis*.⁴⁵ To znači da su francuski sud i Europski sud kvalificirali pravne norme o kojima je ovdje riječ na suprotan način, prvi kao pravila koja su prisilna u okviru domaćeg pravnog poretka te neprimjenjiva kada je mjerodavno pravo neke treće države,⁴⁶ a drugi kao pravila koja su međunarodno prisilna i čija je primjena neotklonjiva čak i onda kada je mjerodavno pravo koje ih ne poznaje.⁴⁷ Ova razlika u stajalištima ne može biti dugog vijeka s obzirom na načelo nadređenosti prava Zajednice

⁴⁴ *Cour de cassation*, 28. studenoga 2000., *Journal du droit international (Clunet)*, god. 128, sv. 2, 2001., str. 505-548 (uključujući i komentar Dion, S./Jacquet, J.M./Poillot-Peruzzetto, S./Revillard, M.).

⁴⁵ Kasacijski sud je iznio stajalište da zakon kojim je implementirana Smjernica 86/653/EEZ štiti unutarnji javni poredak, a ne predstavlja "*loi de police applicable dans l'ordre international*". *Loc. cit.*

⁴⁶ Pravila o kojima je ovdje riječ bila bi neprimjenjiva samo u slučaju da je mjerodavno pravo neke treće države, dakle one koja nije jedna od država članica, iz razloga što sve države članice imaju obvezu u svoj pravni poredak implementirati smjernice Europske zajednice, pa su im u tim dijelovima ujednačena pravna rješenja. U onoj mjeri u kojoj se ta rješenja razilaze (vidi, *supra* bilj. 12), među državama članicama vrijedi načelo međusobnog priznanja (*mutual recognition principle*) te je kao posljedica toga učinak spomenutih pravila na mjerodavno pravo, ograničen na način da se otkloniti može primjena prava samo trećih država. Dakle, to ne vrijedi i za ugovore u kojima su obje ugovorne strane iz Europske zajednice.

⁴⁷ Problem kvalifikacije ovih pravila u tom smislu da se odrede jesu li ili ne međunarodno prisilna prepoznat je u literaturi i prije ove presuda Europskog suda. Vidi, Nuyts, Arnaus, "*L'application des lois de police dans l'espace (réflexions au départ du droit belge de la distribution commerciale et du droit communautaire)*", *Revue critique de droit international privé*, god. 88, sv. 1 i 2, 1999., pp. 31-74. i 245-265.

nacionalnom pravu te nužnost uzimanja u obzir pravnog poretka Zajednice,⁴⁸ kao i s obzirom na to da je najviše tijelo ovlašteno za tumačenje prava Zajednice upravo Europski sud pravde.⁴⁹

⁴⁸ Pataut, *op. cit.*, str. 120. Sporno je, međutim, pitanje ima li prethodna odluka Europskog suda pravde učinke *erga omnes* ili samo u odnosu na izvorni postupak u svezi kojeg je i donijeta. Vidi, primjerice, TOTH, A.G., *The Oxford Encyclopaedia of European Community Law, Volume I: Institutional Law*, Clarendon Press, Oxford, 1991., str. 419-420; OJANEN, Tuomas, Between Precedent and the Present, *Turku Law Journal*, god. 3, sv. 1, 2001., str. 105-118, dostupno na <<http://www.opiskelijakirjasto.lib.helsinki.fi/eres/oik/art/ojanen01.pdf>> (posljednji posjet 23.8.2006.); TRABUCCHI, Alberto, L'effet "erga omnes" des décisions préjudicielles rendues par la Cour de Justice des Communautés européennes, *Revue trimestrielle de droit européenne*, god. 10, 1974., str. 56-87.

⁴⁹ Postupci za donošenje odluke o prethodnom pitanju, kao što je ovaj, imaju ključno značenje za jedinstveno tumačenje prava Zajednice i za nadzor nad primjenom sekundarnog prava Zajednice. Vidi, primjerice, Mišljenje nezavisnog odvjetnika Lagrangea u slučaju C-13/61 *Bosch protiv de Geus* [1962] E.C.R. 45; C-166/73 *Rheinmühlen-Düsseldorf protiv Einfuhr- und Vorratsstelle für Getreide und Futtermittel* [1974] E.C.R. 33; C-66/80 *ICC protiv Amministrazione delle Finanze* [1981] E.C.R. 1191, točka 11.